

УДК 37.015.3:159.954

ВПЛИВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ОСОБИСТОСТІ

Левицька В.А., Денесюк О.А.

Луцький педагогічний коледж

У статті розкриваються проблеми патріотичного виховання молодого покоління. Зауважується, що патріотичні почуття особистості зазнають руйнації сьогодні. Обґрунтовано вплив засобів мистецтва на розвиток особистості та значущість мистецької діяльності для стимулювання її творчої активності. Окреслено напрямки патріотичного виховання в сучасній педагогічній науці. Акцентується увага на ролі мистецтва у формуванні патріотичних почуттів сучасної молоді та представлено погляди на підходи щодо визначення поняття «патріотизм».

Ключові слова: мистецтво, патріотизм, національно-патріотичне виховання, особистість, культура.

Постановка проблеми. Проблемам, пов'язаним з національно-патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних вчених. Як зауважує М. Шевченко «у сучасних умовах удосконалення системи педагогічної освіти ключовим питанням залишається відродження культурно-творчої місії школи, перехід до культуротворчої системи освіти в цілому» [14, с. 124]. Ми поділяємо думку вченої про те, що «необхідність такого оновлення пов'язана з тим, що існуюча система освіти не забезпечує вирішення поставленого завдання – формування культури майбутніх фахівців, в якій поєднується високий професіоналізм, патріотизм і культурне багатство» [14, с. 124]. Саме від нас, від кожної особистості залежить загальний рівень розвитку культури та патріотичний настрій української нації. Мистецтво сприяє виникненню у молоді поваги до загальнолюдських цінностей, формує національну культуру і патріотизм. Лише мистецтво є рушійною силою у формуванні художнього та культурно-особистісного розвитку, патріотично-громадського самостановлення та духовної самореалізації молоді.

В умовах відродження національної системи освіти проблема кардинального реформування національно-естетичного і духовно-морального становлення виокремлює такі розподіли завдань у закладах загальної середньої освіти, де в сфері мистецтва художньо-розвивальні моменти стають ключовими. Особливо це стосується нового покоління учительських кадрів, які готуються працювати в умовах нової української школи, виховуючи громадянина і патріота.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виховання патріотичних почуттів і переконань у процесі залучення молоді до культурної спадщини свого народу через різноманітні види мистецтва висвітлено у працях вчених минулого. Серед класиків педагогічної науки до цієї проблеми зверталися: О.Духновича, Г.Ващенко, С.Русової, К.Ушинського, В.Сухомлинського, А.Макаренка та ін. В останні десятиліття ХХ століття роль мистецтва у формуванні патріотичних почуттів молоді розглянуто вченими: Л.Коваль, О.Олексюк, Г.Падалкою, О.Рудницькою та іншими. Вплив засобів мистецтва на розвиток особистості та значущість мистецької діяльності для стимулювання її творчої активності розкрито в есте-

тико-мистецтвознавчих дослідженнях: В.Кандинського, Л.Левчук, М.Каган, М.Киященко, О.Оніщенко, Ю.Борева та ін. Дослідженнях з педагогіки мистецтва до проблеми патріотизму зверталися: Б.Юсов, В.Кудрявцев, Г.Падалка, Г.Шевченко, Е.Белкіна, Л.Масол. Теорія творчого розвитку особистості розкрито в роботах: Н.Бабикіна, С.Степанова, Ю.Кулюткіна. Роль мистецтва в естетичному вихованні особистості висвітлено в роботах Б.Бриліна, В.Клименко, І.Климук, Л.Побережної, Л.Яковенко, Н.Фоломєєвої, О.Михайличенка, Т.Скорик та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміст патріотичного виховання зумовлений соціальним замовленням української держави в галузі освіти і виховання, яке конкретизується у Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, у Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. У цих директивних документах сформульовано сучасне розуміння патріотизму, але немає чіткого однозначного формулювання поняття «патріотичне виховання засобами мистецтва». Отже, виховання у молоді почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активні громадянські позиції нині визначені проблемами загальнодержавного масштабу.

Враховуючи вищезазначене, ми поставили за мету розглянути роль мистецтва у формуванні патріотичних почуттів сучасної молоді. Тому надзвичайно цікавими у плані задекларованого дослідження є погляди українських письменників, учених, педагогів про значення мистецтва для культурного розвитку молодого покоління та формування у них патріотичних почуттів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах соціально-економічної кризи та національно-демократичної нестабільності загострюються проблеми патріотичного розвитку молодого покоління та повної перебудови мистецької освіти в Україні. Актуальним питанням залишається відродження та формування національної культури українського народу. Базовим рівнем на якому здійснюється формування патріотизму є визначений рівень мистецької культури особистості, її художніх поглядів на навколишній світ. На думку сучасних педагогів, без «...вивчення різних підходів трактування понят-

тя «патріотизм», розуміння насамперед ними, дорослими людьми, свого внутрішнього стану, сутності та мети буття на землі, не можливе виховання дитини в широкому розумінні цього слова» [назва з екрану].

Прослідивши етимологію слова «патріотизм» О. Онопрієнко доводить що це поняття має іноземну основу. У латинській мові слово «patria» першопочатково означає походження по батькові, від pater – «батько», далі – «покоління», «рід», «плем'я», «родина», а в цілому перекладається як вітчизна, батьківщина. Сислове навантаження слова «patriots» у грецькій мові – співвітчизник, земляк. Як бачимо, у цих двох різних древніх мовах поняття патріотизму тотожне, що підтверджує і настільки ж давнє виникнення цього терміна. Згодом він поширився у багатьох інших мовах світу [5, с. 103].

У Тлумачному словнику української мови термін «патріотизм» трактується як любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги [назва з екрану]. Отже ми поділяємо наукову позицію О. Онопрієнко що, словникові інтерпретації показують, що сутність поняття «патріотизм» історично формувалося спочатку на основі рідинно-племінних відношень як спектр почуттів відданості своїй родині, роду, племені і як любов до рідної землі і батьківщини [6, с. 104].

З точки зору педагогіки поняття «патріотизму» щільно пов'язане з поняттям «громадянської культури». У цьому аспекті нам імпонують наукові погляди Н. Майбороди [5, с. 177] про те, що існують різні напрями патріотичного виховання в сучасній українській педагогіці, які ми демонструємо на рис. 1 широкому педагогічному загалу.

Більшість дослідників вважають, що не можна забувати про виховання справжнього патріота своєї держави засобами мистецтва. Нашу думку підтверджує вислів В. Сухомлинського «Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоду» [10, с. 544]. Підкреслюючи роль мистецтва у патріотичному вихованні підростаючого покоління, педагог зазначав: «...музика – це мова почуттів. Музика й співи в школах – не тільки навчальний предмет, а й могутній засіб виховання, який має надати емоційного й естетичного

забарвлення всьому духовному життю людини» [10, с. 553-554].

У книзі В. Сухомлинського «Виховання громадянина» чітко простежується теоретичний і практичний досвід роботи радянської школи по формуванні національної культури особистості. Ми погоджуємося з твердженнями, що навчально-виховний процес педагог рекомендував створити таким чином, щоб вихованець мав можливість проявити себе як осмислена особистість; як громадянин; як патріот; найголовніше, як людина. Варто зазначити, що особливе місце в цій роботі приділялася формуванню громадянської позиції дитини, впливу мистецтва та занять художньою творчістю в закладах позашкільної освіти на процес формування національної гідності та культури в суспільстві. Видатний український діяч вважав, що художня творчість та заняття мистецтвом є однією з умов самоствердження дитини в сучасному світі, пояснюючи це тим, що завдяки мистецтву збагачується емоційна сторона життя, розкриваються таланти, здібності, нахили дітей, які складають соціально-національні цінності [10, с. 5].

Невипадково ще видатний педагог К. Ушинський підкреслював, що для розвитку особистості значення має музика, образотворче мистецтво та природа. Велику увагу педагог приділяв вивченню історії народу, рідної мови, літератури й особливо фольклору. К. Ушинський писав: «З уст народу ллється чудова народна пісня, з якої черпають своє натхнення і поет, і художник, і музикант; чується влучне, глибоке слово, в яке, за допомогою науки і дуже розвиненої думки, вдумуються філолог і філософ та дивуються глибині й істині цього слова» [12, с. 336].

Відомий швейцарський педагог-класик Й. Песталоцці сутність патріотичного виховання вбачав у розвитку моральних почуттів через мистецтво на основі чуттєвого споглядання, у формуванні здатності дітей та молоді пізнавати добро і творити його. Спрямованість такого виховання, на його думку, має бути гуманістичною і дієвою.

Ми підтримуємо твердження дослідника М. Кагана, який зауважив, що твори мистецтва надзвичайно потужно впливають на особистість дитини. Він вважає, що мистецтво надає повсякденному життю суспільства певну «ауру» і формує у молодого покоління певний внутрішній світ та настрої, через що самі його дії стають більш обдуманими, впевненими та розважливими [назва з екрану, с. 209-210].

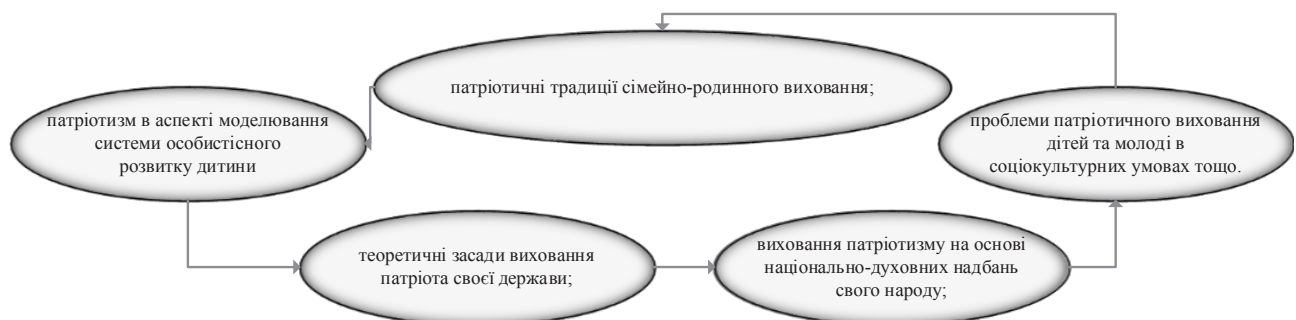

Рис. 1. Напрями патріотичного виховання в сучасній українській педагогіці (за Н. Майбородою)

Джерело: розроблено авторами за даними [5]

Рис. 2. Сучасні погляди на підходи щодо визначення поняття «патріотизм»

Джерело: розроблено авторами за даними [11]

Сучасна дослідниця освітніх перетворень Н.Й. Волошина у статті «Підручникотворення на порозі третього тисячоліття» переконливо доводить що «в меті культурного виховання підростаючої молоді значиме місце, належить національно-патріотичному формуванню особистості» [3, с. 2]. В цьому питанні педагог наголошувала на тому, що «...одним із наймогутніших засобів розвитку національного інтелекту особистості учня є художня література» [3, с. 3]. А національний інтелект, констатувала методист, формується на «ґрунті самосвідомості нації і служить інтересам народу та держави...». Тому велике значення при вихованні патріотизму має аналіз і вивчення фольклору, – праоснови національного письменства, адже рідна мова, фольклор – це своєрідний генетичний код етносу [3, с. 2].

Аналізуючи різні підходи до визначення поняття «патріотизм» В.М. Сухорукова виділила його зовнішню структуру, яка представлена на рис. 2 [11, с. 24].

Приділяючи увагу різним проблемам формуванню національної культури засобами мистецтва можна сказати, що всі вони невід’ємні в меті досягнення поставлених цілей. Дослідник К. Чайківський описує мистецьку діяльність з художньо-естетичної точки зору. Він доводить, що ця робота слід розпочинати із закладів дошкільної освіти. На думку дослідника «виховання дітей мистецтвом робить їх підготовленими до життя в суспільстві, за національними та загальнонародними традиціями і звичаями, відображених в мис-

тецтві [4, с. 19]. У таблиці 1 нами проаналізовані естетичні форми взаємодії педагога і вихованця у процесі формування патріотичних почуттів.

Отже, хоча проблемі національного та культурного розвитку молодого покоління через сферу мистецтва було приділено багато уваги означена проблема залишилась до кінця не розкритою та актуальною, і потребує ще доопрацювання, окремі аспекти залишаються недостатньо вивченими.

Висновки і пропозиції. Отже, засобами мистецтва можна визначити розвиток у особистості високих художньо-естетичних ідеалів та поглядів, формування мистецького досвіду в процесі художнього осмислення реальності. Мистецтво активізує відчуття й сприймання дитини, її уяву та мислення, впливає на розвиток художньо-творчих здібностей, а також формує естетичний смак та духовно збагачує. Ставлячи за мету виховати в особистості здоровий патріотизм, педагоги мають пам’ятати, що до цього не слід підходити формально, лише з приуроченням до знаменних дат. Патріотичне виховання вбирає в себе високу внутрішню культуру, шанобливе ставлення до пам’яток історії, любов до ближнього, гідність, вихованість, ввічливість, відкритість, чесність і решту чеснот, якими завжди славився український народ. Лише подаючи дітям належний приклад, проявляючи вагомий внесок у майбутнє, педагоги зможуть дбайливо й по-справжньому зростити в дітях паростки патріотизму, виховати в них гідних громадян своєї країни.

Таблиця 1

Естетичні форми взаємодії педагога і вихованця у процесі формування патріотичних почуттів

Слухання музики в аспекті патріотичного виховання.	Національна музика є зрозумілішою і легшою для сприйняття дітьми, оскільки має власний генотип, розуміння якого. Як науково доведено, спадково передається з покоління в покоління.
Патріотичні бесіди про композиторів	Патріотичні нотки можна закласти зокрема , і в бесіді з дітьми про українських композиторів, роблячи особливий акцент на роках дитинства. Дітям доволі цікаво буде ознайомитися із цим періодом життя композитора, оскільки він найближчий для їхнього розуміння.
Ознайомлення з народними музичними інструментами та способами гри на них	Діти завжди бажають дізнатися про незвичайний чи невідомий інструмент, випробувати його у грі. Цю цікавість дітей можна зорієнтувати: на пізнання національних народних музичних інструментів, як-от бубон, цимбали, трембіта, та ареал їх побутування;на опанування гри на дитячих народних музичних інструментах – свищиках, сопілках, цимбалах, тріскачках тощо.
інсценізація народних обрядів та звичаїв, знакових періодів та подій в історії України	найпоширенішою формою патріотичного виховання в дошкільному навчальному закладі нині є проведення всіяких вечорниць в українському стилі, у яких діти інсценують різноманітні народні обряди, співають народні пісні, виконують традиційні таночки

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Список літератури:

1. Бачинська М.В. Культурний розвиток підростаючої особистості в педагогічній спадщині Н.Й. Волошиної [Електронний ресурс] / М.В. Бачинська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 140. – С. 201-205. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdruP_2016_140_49.
2. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 200 с.
3. Волошина Н.Й. Підручникотворення на порозі третього тисячоліття / Н.Й. Волошина // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 3. – С. 2-4.
4. Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / упоряд. К.Л. Крутий, Н.В. Маковецька. – Запоріжжя, 1999. – 67 с.
5. Майборода Н. Патріотичне виховання засобами мистецтва вихованців сільських навчально-виховних комплексів у контексті ідей Василя Олександровича Сухомлинського [Електронний ресурс] / Н. Майборода // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2012. – № 41. – С. 176-181. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2012_41_29.
6. Онопрієнко О. Патріотичне виховання як науково-педагогічна проблема: понятійний аспект [Електронний ресурс] / О. Онопрієнко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2007. – № 21. – С. 103-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_21_18.
7. Платонов К.К. Проблемы способностей / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1972. – 321 с.
8. Семенов О.С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки: навч. посіб. / О.С. Семенов. – Луцьк: ПВД «Твердия», 2016. – 156 с.
9. Судзуки С. Возвращение с любовью: Классический подход к воспитанию талантов / С. Судзуки; пер. с англ. – Мн.: «Попурри», 2005. – 192 с.
10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 649 с.
11. Сухорукова В.М. Як виховати патріота. –Х.: Ранок, 2015. – С. 3-27.
12. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. – Т. 2. – Переклади з рос. // Редкол.: В.М. Столетов (голова) та ін. – К.: Радянська школа, 1983. – 347 с.
13. Флерина Е.А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е.А. Флерина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 7. – С. 8-13.
14. Шевченко О.М. Вплив мистецтва на культурний розвиток особистості: погляди діячів української культури [Електронний ресурс] / О.М. Шевченко // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 6. – С. 124-127. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2009_6_29.

Левицкая В.А., Денесюк О.А.

Луцкий педагогический колледж

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВА НА ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЧУВСТВ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

В статье раскрываются проблемы патриотического воспитания молодого поколения. Отмечается, что патриотические чувства личности разрушаются сегодня. Обосновано влияние средств искусства на развитие личности и значимость художественной деятельности для стимулирования ее творческой активности. Определены направления патриотического воспитания в современной педагогической науке. Акцентируется внимание на роли искусства в формировании патриотических чувств современной молодежи и представлены взгляды на подходы к определению понятия «патриотизм».

Ключевые слова: искусство, патриотизм, национально-патриотическое воспитание, личность, культура.

Levytska V.A., Denysiuk A.A.

Lutsk Pedagogical College

THE INFLUENCE OF ART ON THE FORMATION OF NATIONAL-PATRIOTIC FEELINGS OF PERSONALITY

Summary

The problems of patriotic education of the younger generation are disclosed in the article. It is noted that patriotic feelings of personality are being destroyed nowadays. The influence of art on the development of the personality and on the significance of artistic activity in order to stimulate its creative activity is substantiated. The directions of patriotic education in modern pedagogical science are determined. The emphasis is on the role of art in formation of the patriotic feelings of modern youth and views on approaches of defining the concept of «patriotism» are represented.

Keywords: art, patriotism, national-patriotic education, personality, culture.